

FİNANSAL BİLGİLERİN YÖNETİMİ SÜRECİNDE MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİ

*Mehmet ERSOY**

ÖZ

Finansal Bilgi; ticaret, sanayi ve hizmet alanlarının tümünde geçerli olan sayısal değerleri ifade etmede kullanılabilen en kapsayıcı kavramdır. Karşılığın tutar olarak ifade edilebildiği kıymetleri “finansal bilgi” yerine söz konusu alanlardan sadece birine ait mesela ticari bilgiler, mali bilgiler, hesapsal bilgiler veya parasal bilgiler diye ifade etmek, kapsam açısından konuyu sadece o alanlarla sınırlayabilirdi. Finansal Bilgilerin algılanabildiği ilk günden bugüne kadar geçen süre içerisinde, Bilgi Teknolojilerindeki gelişime paralel olarak, yönetsel amaçla kullanımında Muhasebe Bilgi Sistemleri önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Yönetimi, Finansal Bilgiler; Finansal Bilgilerin Yönetimi, Muhasebe Bilgi Sistemleri (MBS), Bilgi Teknolojileri (BT)

THE ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS AS A PROCESS IN THE MANAGEMENT OF FINANCIAL INFORMATION

ABSTRACT

Financial information is the most inclusive concept to use in the expression of the numeric value (that is) valid in all commercial, industrial and service sectors. Instead of expressing the securities, “financial information” which refers to amount, describing it as only one of the areas relating to commercial, financial, account base, and monetary information causes the subject to get restricted with only those areas in scope. Accounting information system that is used for administrative purpose in parallel with the development in information technologies plays an important role in accounting information during the period of time which can be perceived within the first day until now.

Keywords: Information Management, Financial Information, Management of Financial Information, Accounting Information Systems (AIS), Information Technologies (IT)

GİRİŞ

Bilgiyi kullanmanın insanlık tarihiyle başladığını söylemek bir abartı olmasa gerek. Ancak finansal bilgilerin oluşumu insanlık tarihinde daha sonraları söz konusu olabilmıştır. İnsanlar önce sahip oldukları şeyleri gözlemleyerek saydılar. Sonra sen basit yöntemlerle tespit ettiler. Baktılar ki bir değerinde olana kendi sahip değil, kendinde olana da başkasında yok. “Bende olan şundan kaç tane verirsem sende olan şundan kaç tane verirsin” diye anlaştıkları değerlerin katsayıları bulunarak mal ve hizmet değişimi yaptılar. Sonra da bu katsayıları ekonomik değer hareketlerinde bir birim olarak para diye ifade ettiler.

Günümüzde, bilgi teknolojilerinin kullanımı ile iş yapmanın doğasının değiştiği söylenebilir. Bireysel değil takım tabanlı organizasyonlar daha yaygın hale gelmiş, işletmeler de tek başına çalışmak yerine bir organizasyonlar ağı halinde çalışır hale gelmiştir. Yatırımlar sınır ötesi yapılabilir duruma geldiği için bilginin önemi artmış, bu da bilginin

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Y.O., Sermaye Piyasası Bölümü, mersoy@marmara.edu.tr

karşılaştırılabilir olmasını gerekli hale getirmiştir. Bu çalışmada bilgi kavramı hakkında genel açıklamalar yapıldıktan sonra günümüz ekonomik çevresinin muhasebe bilgi sisteminden beklentileri üzerinde durulacaktır.

1. Bilgi Kavramı

Veri, çeşitli eylemlerin, olayların, gerçeklerin veya oluşumların her türlü ifadesi olarak tanımlanabilir. Bilgi veriden elde edilmektedir (Ayyıldız, 1998, 47). Bilgi, genel kullanımıyla, belli bir süreçten geçirilmiş, işlenmiş veri olarak tanımlanabilir. Bu tanım şu şekilde ifade edilebilir (URL: Kurt):

Geçmişte bilgi, organizasyonlar için bir güç kaynağı olmaktan çok, bir bürokratik gereksinim olarak görülmekteyken, günümüzde en yüksek kalitede güç bilginin kullanılmasından ortaya çıkmaktadır. Bilginin giderek daha popüler hale gelmesinin nedenlerinin başında bilginin toplanması, saklanması, işlenmesi gibi işlemleri gerçekleştirecek teknolojik olanakların son yıllarda artması gelmektedir.

1.1. Bilgi Türleri

Bilginin anlamı günün gerekliliklerine göre sürekli değişmiştir. Organizasyonlar için ise bilginin önemi arttıkça veya stratejik hale geldikçe rolü de değişim göstermiştir. Bilgi organizasyonlar için klasik üretim faktörlerine ilave olarak anlılır hale gelmiştir.

Bilginin süreç içinde değişen yapısı Tablo 1’de görülmektedir (Karahoca ve Karahoca, 1999, 63):

Tablo 1: Bilgi Kavramının Değişen Anlamı

Zaman Periyodu	Bilginin Anlamı
1950-1960	Bürokratik gereksinim
1960-1970	Genel amaçlı destek
1970-1985	Yönetim kontrolü
1985-2000	Stratejik kaynak/ Rekabet avantajı

1.1.1. Bürokratik Bilgi

Geçmişte bilgi tasarım bürokrasisi, üretim ve bir ürün ya da hizmetin dağıtımı için gerekli bir zorunluluk olarak görülmekte ve firmayı potansiyel olarak boğabilecek ve onu asıl yaptığı işten alıkoyabilecek bir engel olarak kabul edilmekteydi. 1950’lerin bilgi sistemleri rutin kağıt işlemlerinin maliyetini azaltmak amacındaydı. İlk bilgi sistemi, yarı otomatik çek işleme, yayıncılık ve iptal makineleri gibi araçlardan oluşmaktadır.

Bilgi bu dönemlerde işletmeler açısından stratejik olarak bir kullanım alanına sahip değildir. Çünkü bu dönemlerde işletmeler yöresel üretim yapmakta, ancak çok azı uluslar aşırı pazarlama faaliyetinde bulunmaktaydılar. Taşımacılığın yaygınlaşmasıyla başlayan pazarlama kolaylığının işletmeleri pazarlarını yeniden tanımlama gibi bir ihtiyacı yönetmesiyle, bilginin stratejik öneme sahip hale geldiği söylenebilir.

1.1.2. Genel Destek İçin Bilgi

1960’larda, organizasyonların bilgiye değişik anlamlar yüklemeye başladıkları görülmektedir. Bu dönemde, bilginin genel yönetim desteği için kullanılabilmesi gündeme gelmeye başlamıştır. 1960 ve 1970’lerin bilgi sistemleri genellikle Yönetim Bilgi Sistemleri (YBS), olarak anılmıştır. YBS (MIS-Management Information Systems) haftalık üretim, aylık finansal bilgi, stok, borç hesapları, alacak hesapları vb. raporlar üreten bir bilgi fabrikası olarak

görülmekteydi. Bu işlemlerin gerçekleşmesi için, organizasyonlar basit çek iptallerinden ziyade çok fonksiyonlu genel amaçlı hesaplama ekipmanına ihtiyaç duyuyorlardı. Bilgi sistemlerinin kullanım alanı bu yıllarda sınırlı kalmıştır.

1.1.3. Yönetim İçin Bilgi

1970'lerde ve 1980'lerin başında bilgi ve bunu toplayan, depolayan ve işleyen sistemler, organizasyon üzerinde iyi ayarlanmış, özel amaçla ayarlanabilir yönetim kontrolü sağlayan yapı olarak ele alınmıştır. Bilgi sistemleri, bu dönemde karar destek sistemleri (KDS-DSS-Decision Support Systems) ve yönetici destek sistemleri (YDS-ESS-Executive Support Systems) olarak yer aldı. Bunların amaçları belirli yönetici ve yetkililerin problemler dizisi üzerinde karar sürecini geliştirmek ve hızlandırmaktır.

1.1.3.1. Finansal Bilgi

Finansal bilginin özelliği ne ise, muhasebede ona göre oluşturulan hesapların solunda ve sağında bu özelliklere uygun kavramlar (borç/alacak, giren/çıkan, varlık/kaynak, gider/gelir, masraf/hasılat ve bunun gibi) yer alır.

Finansal bilgi; işolgusu, belge ve kayıt olarak üç aşamalı bir süreçte sonuca ulaşır. Sonuçlar sisteme girdi olarak tekrar sokularak aynı süreçten geçirilir bu defa da finansal bilgiler yönetsel sonuçların oluşmasını sağlar.

Finansal bilgiler iki temel grupta toplanabilirler:

- Durumu ifade eden finansal bilgiler
- Başarıyı ifade eden finansal bilgiler

Durumu ifade eden finansal bilgiler, Aktif(Varlık) ve Pasif(Sermaye / Kaynak) karakterli hesaplar olup; Kasa, Banka Mevduatları, Alıcılar, Stoklar, Demirbaşlar, Banka Kredileri Ticari Borçlar, Satıcılar, Borç Senetleri, Sermaye, Dönem Karı ve bunun gibi bazı hesaplardan söz edilebilir.

Başarıyı ifade eden finansal bilgiler ise her değer hareketinde aynı zamanda durum hesaplarını da etkilemesine rağmen sonuçları itibarıyla Masraf (kimi yerde Gider) ve Hasılat (kimi yerde Gelir) karakterli hesaplar olup; Satılan Malların Maliyeti, Genel Yönetim Giderleri, Komisyon Giderleri, İlk Madde ve Malzeme Giderleri, İşçilik Ücret ve Giderleri, Çeşitli Giderler ve bunun gibi bazı hesaplardan söz edilebilir.

Finansal bilgi süreci, kayıt yapılmasına neden olan finansal bilginin oluşumundan başlar. Ancak her veri finansal bir bilgi değildir. Eğer bir mal ya da hizmet alışverişi ya da bir değer hareketi varsa; tarafları, yeri, zamanı, fiyatı, miktarı ve dolayısı ile tutarı birer finansal bilgi konusudur. Bir işolgusunda finansal bilgi konusu olan veriler belgelere dayanarak kendine özgü standart, prensip ve tekniklere göre kaydedilirler. Muhasebe kayıtlarında belgelere dayanmak olmasa olmaz bir şarttır.

1.1.4. Stratejik Kaynak Olarak Bilgi

1980'lerde bilgi stratejik kaynak, potansiyel rekabet avantajı kaynağı ya da yarışı kazandıracak bir silah sayılmaktaydı. Bu türde bilgi kavramını desteklemek için kurulan sistem tiplerine stratejik sistemler adı verilmiştir. Bunların amacı organizasyonun yakın gelecekte idame etmesini garantilemektir. Bu dönemde küresel işletmeler için stratejik öneme sahip girdiler yeniden belirlenmiştir. Tarım toplumu döneminde geniş araziler, sanayi toplumu döneminde büyük miktarda sermayeler, bu dönemde ise bilgi stratejik konuma oturmuştur. Küresel rekabet bunun körükleyicisi olmuştur. Eskiden işletmelerin amaçları karlarını artırmaktan ibaretken, günümüzde öncelikli amaç rakipleri pasifize etmek üzerine odaklanmaktadır. Bilginin süreç içinde değişen anlamı onu küresel işletmeler için stratejik kaynak haline getirmiştir.

Yeni toplum bilgi etrafında örgütlenmektedir. Yeni işletmeler diye tanımlayabileceğimiz küresel işletmeler de bilgi temelinde şekillenmiştir. Bugün gerek ürettiği mamul veya hizmet bilgisini, gerekse müşterilere ait bilgilerini iyi kontrol eden, etkili ve zamanında kullanmasını bilen işletmeler yoğun rekabet ortamında kazanmak için daha avantajlı konumdadırlar. Günümüzde işletmeler bilgiyi etkili ve zamanında kullanabilmek için bilişim teknolojilerinden en verimli şekilde faydalanmak zorundadırlar. Diğer bir ifadeyle anahtar rol bilişim teknolojilerindedir. Çünkü sadece

somut bilgi bir işe yaramamaktadır. Onu yoğuracak, bütünleştirecek, amaçlar uğruna stratejik hale getirebilecek beyinlere ihtiyaç vardır. Buna bir anlamda soyut bilginin somutlaştırılması ya da bilginin ruhuna kavuşması da denilebilir.

Bilgi toplumunun sürükleyici gücü ve en başta gelen kaynağı bilişim teknolojisinin ürünü olan bilgidir. Bilişim bilgisi bilgisayar sistemleri içerisinde bilimsel usullerle işlenip elde edildiği için, ferdi keyfilik ve saptırmalardan uzak olması nedeniyle daha objektif bir özelliğe sahip olacaktır. İşletmeler için de stratejik öneme sahip olan bilgiler özel uzmanlarca yönetileceklerdir. Bir şirketin bilgi yönetimi stratejisi onun rekabet stratejisini de yansıtır.

Bilgi Çağının oluşumuyla beraber organizasyonlar da bir kültürel değişim sürecine girdiler. Organizasyonların değişim süreci, verimlilik ve kalite artış çabaları ile başlamış, 1980'lerden beri müşterilere daha fazla değer sağlama felsefesine dönüşmüştür. Bilgi çağında sağlanan bütün değerler bilgiden kaynaklanmaktadır (URL: Kurt).

1.2. Bilgi Yönetimi

Bilgi sistemi, organizasyondaki her yöneticiye kendi sorumluluk alanı içinde karar alma, planlama ve kontrol faaliyetlerini yürütebilme için ihtiyaç duyduğu bilgileri sağlayan sistemdir. Bilgi yönetimi ise enformasyon fazlalığını en aza indirmeye, doğru bilginin doğru formatta, doğru zamanda, doğru yere ulaşmasını sağlayan sistem olarak tanımlanmaktadır (Sabuncuoğlu, 2000, 291).

Organizasyonların bilgi sistemlerinden beledikleri yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sabuncuoğlu, 2000, 290):

- Daha iyi güvenlik
- Daha iyi hizmet
- Rekabet avantajları
- Daha az hata
- Daha yüksek doğruluk
- Daha yüksek ürün kalitesi
- Daha çok iletişim
- Artan etkinlik
- Artan verimlilik
- Daha etkin yönetim
- Daha çok fırsat
- Azalan çalışan ihtiyaçları
- Azalan maliyetler
- Finansal kararlarda daha üstün başarılar
- Operasyonlar üzerinde daha başarılı denetim
- Daha başarılı yönetsel karar alım.

Bilgi yönetimi organizasyonun her kademesini kapsar nitelikte olmalıdır; çünkü sistemin sadece bir işlev bazında ya da belirli bir hiyerarşik kademeler arasında kurulması sistemin işleme hale gelmesine neden olacaktır. Günümüzde rekabetçi pazarlarda müşteriye hangi değer ne zaman ve nasıl sunulacağına ilişkin bilgilerin üretilmesi ve kullanılmasına ilişkin yetenek ile bilgi yoğun bir işletmenin temel rekabetçi üstünlüğü oluşturulmaktadır (Sabuncuoğlu, 2000, 291).

2. Günümüz Ekonomik Çevresi

Son yıllarda dünyada ekonomik çevrede yaşanan hızlı değişim işletmeleri çok yönlü olarak etkilemiştir. Hızla artan küresel rekabet ve teknolojik değişim işletme yönetim yaklaşımı ve uygulamalarında değişim yaratmıştır. Günümüz ekonomik çevresi (Hacırüstemoğlu ve Şakrak, 2002, 7-8);

- Rekabete dayalıdır, çünkü çoğu temel sektörde fiyatlar sürekli düşmekte ve piyasalara daha düşük maliyet yapısına sahip yeni firmalar girmektedir.
- Hızla değişmektedir, çünkü teknoloji ve bilginin yayılması önemli düzeylerde hızlanmıştır. Yeni pazarlar, yeni teknolojiler ve yeni rakipler endüstrilemiş ülkelerin rekabet avantajlarını tehdit eder hale gelmiştir.

- Hata ve gecikmeleri affetmez, çünkü kısalan mamul ömürleri, yeni mamul geliştirme ve pazara sunma oranını yükseltmiştir. Pazar paylarında ortaya çıkan değişimlere cevap vermek ya da hata yapabilmek için zaman kısalmıştır. Mamul, kar ve maliyet yönetimi, daha kısa mamul yaşam dönemlerinin yönetimi için zorunluluk haline gelmiştir.
- Talepkardır, çağdaş tüketici daha kaliteli ve daha özellikli malları karşılanabilir fiyatlardan talep etmektedir.

Günümüzde yönetim anlayışını değiştiren ve organizasyonların yapılandırılmasını etkileyen üç önemli gelişmeden söz edilebilir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Koçel, 2003, 375-377):

- İletişim ve bilgi işleme teknolojisindeki gelişme
- Uluslararası Rekabet, Ulusal Sınırların Anlamını Yitirmesi ve Globalleşme
- İnsan Hakları

2.1. İletişim ve Bilgi İşleme Teknolojisindeki Gelişme

Bilgisayarlardaki ve uydu teknolojisindeki gelişmeler ve son yılların en önemli gelişmesi internet nedeniyle haberleşmedeki mesafe kavramı ortadan kalkmış ve herkes istediği bilgiye istediği zaman ulaşabilir hale gelmiştir. Bu durum öncelikle organizasyonlarda hiyerarşik farklılık, yönetim alanı ve kariyer planlaması gibi kavramları etkilemiştir. İletişim ve bilgi işleme teknolojisindeki gelişmeler, organizasyonları olduğu kadar toplumsal yaşamı da değiştirmektedir. Bu anlamda global paradoks bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin etkilerini açıklayan bir kavram olarak ileri sürülmektedir. Bu gelişmelerin işletmeler üzerinde yarattığı ana değişimler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Koçel, 2003, 375-376):

- Büyük ve çeşitli üretim merkezlerinden küçük fabrikalara
- Dikey entegrasyondan (bütünleşme) taşeronla çalışmaya (subcontracting)
- Büyüklük ekonomisinden esneklik ve fleksibilitayı sağlayan küçük yapılara
- Yüksek ve sivri (tall) hiyerarşik organizasyonlardan basık (flat) ve yalın organizasyonlara
- Bürokratik kişilikten girişimciliğe
- Pazar payını artırmaktan yeni pazarlar yaratmaya
- Toplu pazarlamadan niş (niche) pazarlamaya
- Kantiteden kaliteye

İletişim ve bilgi işleme teknolojisindeki bu gelişmeler organizasyonun bir bütün olarak (üst sistem) işleyişi kadar organizasyon içindeki alt sistemlerin (pazarlama, finansman, üretim, satın alma, muhasebe, insan kaynakları vb.) işleyişini de etkilemiştir. Örneğin bu teknolojiler sayesinde organizasyonlar içinde herkes yetkilendirilmesiyle sınırlı kalarak işletme ile ilgili bilgiye anında ulaşma imkanına kavuşmuş, müşteriler doğrudan siparişlerinin durumunu görebilir hale gelmiş, ambar sistemindeki bilgisayar sistemi doğrudan tedarikçiye (supplier) sipariş verebilir hale gelmiş, ürünleri hammadde kaynağından nihai tüketiciye kadar tek tek izleme imkanı doğmuştur. Yöneticiler güncel veri ve bilgiye sahip olma imkanına kavuşmuş ve karar mekanizması hız kazanmıştır.

Kişiler ve organizasyonlar açısından bu gelişmelerin önemli bir sonucu da “sürekli değişim” mecburiyeti olmuştur. Peter Drucker’ın deyimi ile bir konuda bilgi ve uzmanlığa sahip olan bir kişi her dört veya beş yılda yetersiz hale gelmektedir (obsolesansa uğramaktadır). Bu nedenle kişiler ve organizasyonlar sürekli olarak kendilerini yenilemek mecburiyetindedirler.

2.2. Uluslararası Rekabet, Ulusal Sınırların Anlamını Yitirmesi ve Globalleşme

Yönetim düşüncesi ve organizasyon yapıları üzerinde önemli etkileri olan ikinci faktör uluslararası rekabet, ulusal sınırların anlamını yitirmesi ve globalleşme gibi gelişmelerdir. Bu gelişmeler sistem yaklaşımı ile birlikte zaten kapalı sistem anlayışını terk etmiş olan işletmeleri ulusal sınırlar dışında düşünmeye zorlamıştır. Hammadde temininden pazarlamaya, para ve personel tedarikinden rakiplerin kim olduğuna kadar tüm işletmeler artık global düzeyde düşünmek ve karar vermek zorundadır. Bu durum bir yandan işletmeleri faaliyetlerinde etkinlik kriterlerini yeniden gözden geçirmeye bir yandan da değişimlere hemen cevap verebilecek esnek organizasyon yapıları oluşturmaya zorlamıştır. Stratejik işbirliklerinin (strategic alliances), joint venture’lar ve şebeke organizasyonlar bu gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır denebilir. Globalleşmeyi karakterize eden teknolojiler olan bilgisayarlaşma, dijitalleşme bu gelişmelere yol açmıştır.

2.3. İnsan Hakları

Üçüncü gelişme insan haklarına verilen önemin artmasıdır. İnsani değerler, kişilik kavramı, insanın her şeyden önemli bir varlık olarak ortaya çıkması, genel olarak eğitim ve yaşam düzeyinin yükselmiş olması, insanların beklentilerindeki değişimler ve insanların yaratıcılığında daha fazla yararlanma konusunda gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler de yönetim süreçlerini ve organizasyonların yapılandırılmalarını etkilemiştir. Ekip (takım) organizasyonu, personeli güçlendirme (empowerment) ve sıfır hiyerarşi gibi uygulamaların bu gelişmeler sonucu ortaya çıktığı söylenebilir (Koçel, 2003, 377).

3. Yönetim Bilgi Sistemleri

Yönetim düşüncesi üzerindeki değişimler ile yönetim süreçlerinden planlama ve kontrolü esas alan yönetsel yapılar da değişime uğramıştır. Özellikle esnek üretim birimleri veya sistemlerince sürdürülen üretim faaliyetleri yalnızlaşmış üretim yapılarını ortaya çıkarmıştır. Bilişim teknolojilerinin kullanımı ile organizasyonlarda planlama ve kontrolü esas alan yönetsel yapılar yerine iletişimde eşzamanlılık ve uyumu esas alan koordinasyon süreci öne çıkmıştır.

Bilgi sistemleri yönetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde temel destekleyici bir işleve sahiptir. Bilgi sistemi, bir organizasyonda belli amaçlara yönelik çeşitli bilgilerin elde edilmesi, sınıflandırılması, kullanıma hazır hale getirilmesi ile bu bilgilerin kullanımına ilişkin araçları, bilginin güvenilirliğini, bilgiye ulaşmadaki hızı ve bilginin kalitesini içeren sistemin tümü olarak ele alınmaktadır. Bilgi sisteminin yönetim için temel önemi karar alma, planlama, koordinasyon ve denetim faaliyetleri için alternatif çözümler üretebilmesi ve sunabilmesidir. Bilgi sistemi bu niteliği ile yönetim işlevlerinin tümü için temel araçtır (Ayyıldız, 1998, 51).

Bilginin yönetim açısından anlam taşıması için aşağıdaki üç unsurun önemi bulunmaktadır (Bayraktaroğlu, 2003, 265):

- Bilginin içeriği
- Bilginin sunulma şekli
- Bilginin sunulma zamanı

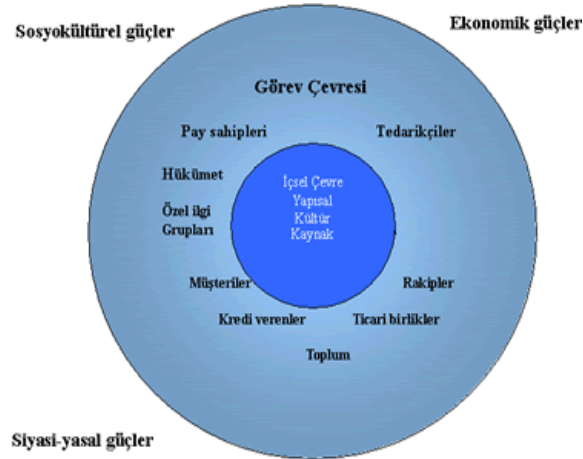
Bilginin yeterli olması, anlaşılır olması ve güncel olması bir bilginin kullanılabilirliğini belirlemektedir. Ayrıca gerekli bilgilerin ilgili yöneticilere hangi sıklıkta ulaştırıldığı da önemlidir. Bilgi akışı çok seyrek ya da çok sıkısa amacına ulaşması zor olacaktır. Optimum zaman aralığının belirlenmesi iletilecek bilgiye bağlı olarak doğru şekilde yapılmalıdır. Yönetime verilen bilgi genellikle hazırlanan raporlar ile olmaktadır. Bu raporlar aşağıdaki gibidir (Bayraktaroğlu, 2003, 266):

- Rutin raporlar
- İstisnai raporlar
- İstek üzerine hazırlanan (sipariş) raporlar
- Özel raporlar

Rutin raporlar düzenli olarak üretilen ve yöneticilerin bilgi sistemlerinde en çok rastlanan raporlardır. Bu raporlar aynı tip bilgiler taşımakta ve aynı formatta ve belirli zamanlarda yönetime iletilmektedir. Haftalık satış raporları, altı aylık işe devamsızlık raporları ve yıllık raporlar rutin raporlara örnek olarak gösterilebilir. İstisnai raporlar bazı istisnai durumlarda üretilen raporlardır. Örneğin yöneticinin üretim ünitelerinin performans raporlarına bakarak düşük performanslı ünitelerden rapor istemesi buna örnek gösterilebilir. Sipariş raporlar, rutin raporlardaki bilgilerin yetersiz olduğu düşünüldüğünde istenebilir. Bir yöneticinin rutin olarak aldığı bir raporu bir başka yönetici kullanmak üzere sipariş verebilir. Özel raporlar, özel bazı durumlarda yeterli bilginin hazır olmadığı ya da diğer raporlarda yer almadığı durumlarda hazırlanmaktadır. Genelde şirket içinde ulaşılamayan bazı bilgilere dış kaynak yardımıyla ulaşılmaya çalışılır.

4. Günümüz Ekonomik Çevresinin Muhasebe Bilgi Sisteminden Beklentileri

Bir işletmenin görev çevresi genelde faaliyetlerini sürdürdüğü endüstri olarak tanımlanır. Sosyal çevre, işletmenin faaliyetlerini kısa dönemde doğrudan etkilemeyen ancak, uzun dönemli kararlarında etkili olan, daha genel bir yapıya sahip olan güçleri içerir. Şekilde işletmenin ilişki içerisinde bulunduğu ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik ve yasal-politik güçler görülmektedir (URL: Çınar Altıntaş).

Şekil 1: İşletmenin İlişkide Olduğu Güçler

Sermaye piyasaları, teknoloji ve iletişimde meydana gelen ilerlemelere bağlı olarak küresel hale gelmiştir (Tondkar ve Adhikari, 1997, 171-172). Yeni bilişim teknolojileri, fiziksel uzaklık engellerini azaltarak, küresel bilgilere tek tuşla erişimi mümkün kılmış, finansal raporlama çevresini de değiştirmiştir. Bu durum milyonlarca yeni yatırımcıyı sermaye piyasalarına sokmuş ve yatırımların ulusal sınırlarla kısıtlanmamasını sağlamıştır. Örneğin bu gün Asya'daki bir yatırımcı kolaylıkla Avrupa veya Amerika'da yatırım yapabilmektedir (URL: Price Waterhouse Coopers). Hükümetlerin ülkelerindeki sermaye piyasalarında kısıtlayıcı şartları kaldırma eğilimine girmeleri ile yatırımcılar, yaptıkları yatırımların riskini azaltmak amacı ile yabancı hisse senetlerine olan ilgilerini arttırmaktadırlar. Sermaye piyasalarının küreselleşmesi, sermaye piyasalarında meydana gelen çeşitli işlem ve olayları destekleyen karşılaştırılabilir ve güvenilir finansal bilgiye olan ihtiyacı arttırmaktadır (Hora vd. 1997, 172).

Günümüzde farklı ülkelerdeki kişi ve kuruluşlar birbirleri ile kolaylıkla iş ilişkisi içine girebilmektedirler. Örneğin; ABD'deki bir firma kolaylıkla diğer ülkelere mal ya da hizmet satabilmekte, Singapur'daki bir firma hisselerini Amerikalı ya da Japon yatırımcılara satarak sermaye sağlayabilmekte aynı zamanda Suudi Arabistan'dan ve Almanya'dan borç alabilmektedir. Küreselleşen iş çevresi yeni bir sorunu da beraberinde getirmiştir. Her ülkenin kendi muhasebe uygulamaları mevcuttur. Uluslararası çalışan firmaların hem kendi ülkelerinin öngördüğü muhasebe uygulamalarına göre hem de iş yaptığı diğer ülkelerin öngördüğü uygulamalara göre finansal tablolarını hazırlaması gereksinimi ortaya çıkmıştır (Larson ve Chiappetta, 1996, 28).

Sermaye piyasalarının etkililiği şeffaf, karşılaştırılabilir ve kanuna uygun bilginin zamanında elde edilebilirliğine bağlıdır. Bunu sadece yatırımcılar ve analistler değil, kararlarına temel teşkil edecek olan yüksek nitelikli bilgilerle ihtiyaç duydukları için çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, kreditorler ve sivil örgütler gibi diğer ilgililer de istemektedirler. Bu kişiler aynı zamanda bir şirketin yayımladığı bilgileri aynı ülkedeki ya da dünyanın başka bir yerindeki rakip firmaların bilgileriyle karşılaştırabilmeyi de istemektedirler.

Uluslararası finansal raporlama standartlarını tamamen benimseme veya bu standartlara yakınsama günümüzde hızla artan bir olaydır (URL: Price Waterhouse Coopers). Günümüzde en çok kabul edilen görüş, değişik amaçları olan kullanıcı grupları için tek tip genel amaçlı finansal tablolar hazırlamaktır. Muhasebe bilgilerinin bu şekilde raporlanmasındaki amaç işletme dışındaki kişiler tarafından alınacak ekonomik nitelikteki kararlara ilişkin gerekli ortak bilgileri sağlamaktır (Aksoy, 2002, 80).

Günümüzde çok sayıda yabancı şirketin borsalara kote olması sonucunda güvenilir finansal bilgilerin uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliğinin sağlanması zorunlu hale gelmiştir. Başka bir ülkeden fon sağlamak isteyen bir şirketin finansal tablolarının ayrıca bir düzeltmeye veya düzenlemeye gerek kalmadan diğer ülkelerde de kabul görmesi, maliyetlerin azalması ve yatırımcının korunması gibi avantajlar sağlayacaktır. Ancak, muhasebe standartlarının uyumunda uluslararasılaşan sermaye piyasalarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeye henüz gelinmemiştir ve bu konudaki çalışmalar devam etmektedir (Sağlam, 2001, 3).

İşletmelerin finansal tablolarındaki bilgilerle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan birçok kullanıcı kişiler ve gruplar bulunmaktadır (Aksoy, 2002, 79). Bu kişiler finansal tablolardaki bilgilere dayanarak ve kendi bilgi ve yeteneklerini ve

diğer koşulları da göz önünde tutarak ekonomik nitelikteki kararlarını vermektedirler (Cemalcılar ve Erdoğan, 2000, 8-9).

Finansal tablolar en az dört özel kullanıcı grubuna bilgi sağlamalıdır. Bunlar (Zairi ve Letza, 2004, 182):

- Yatırımcılar,
- Kreditorler,
- Çalışanlar ve
- İş ilişkisi içinde olunan gruptur.

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu'na (FASB- Financial Accounting Standards Board) göre, finansal (mali) bilginin ilk amacı kullanıcıların karar almasında kullanılmasıdır. İşletmeler tarafından açıklanan muhasebe bilgisi, geniş bir kullanıcı kitlesi tarafından kullanılmaktadır. Bunlar; yatırımcılar, borç verenler, satıcılar, rakipler, yöneticiler ve devlettir. FASB, yatırımcıların ve borç verenlerin ana kullanıcılar olduklarını belirtmiştir. Bu kişiler yatırım kararlarını vermeden önce finansal bilgiyi kullanarak işletmenin finansal durumunu ve riskini analiz edeceklerdir (Cabedo ve Tirado, 2004, 182).

Muhasebe bilgisini kullanan taraflar genel olarak işletme içi ve işletme dışı kullanıcılar olarak iki ana gruba ayrılabilir (Wallace, 1993, 8). Bunlara ilişkin açıklamalar aşağıda yapılmaktadır.

İşletme içi kullanıcılar işletme yöneticilerinden ve işletme çalışanlarından oluşmaktadır (Wallace, 1993, 8). İşletme içi kullanıcılar, işletme faaliyetlerinin planlanmasında ve kontrol edilmesinde ve işletme kaynaklarının yönetilmesinde bilgiye ihtiyaç duyarlar (Smith ve Skousen, 1992, 4). Finansal tablolar yöneticilere ileriye dönük kararlar alınmasında gerekli olan bilgileri sağlarken, aynı zamanda bir döneme ait işletme sonuçlarından dolayı yönetimin yüklediği sorumluluğun belirlenmesine de olanak verecektir (Akdoğan ve Tenker, 1998, 24).

İşletme süreçlerinde ve uygulamalarında meydana gelen değişimler muhasebe bilgi sisteminden beklentileri de değiştirmiştir. Muhasebe sistemlerinin yetersizliğine ilişkin belirtiler ortaya çıkmıştır. Yönetim açısından yetersiz hale gelen muhasebe sistemi ile ilgili genel belirtiler şu şekilde örneklenmektedir (Hacırüstemoğlu ve Şakrak, 2002, 6-7):

- Yöneticiler finansal sonuçların işletme faaliyetlerini doğru ve tam olarak yansıtmadıklarını veya tamamıyla yanlış olduğunu ileri sürmektedirler.
- Yöneticiler kendi maliyet verilerini toplamaya ve raporlamada kendi maliyet modellerini geliştirmeye başlamışlardır.
- Yöneticiler muhasebe bölümünden bilgi talebini göz ardı etmeye başlamışlardır.
- Fonksiyonel birim yöneticileri işletme muhasebe sistemine paralel olarak kendi muhasebe sistemlerini oluşturmuşlardır.
- Muhasebe bölümü özel analiz ve projeler üzerinde büyük ölçüde zaman harcamaktadır
- Yönetim performans raporlarında yer alan faaliyet verileri finansal bilgilerin kayıtlanmasında kullanılan faaliyet verileri ile uyumluluk taşımamaktadır.

Hizmet akdi ile işletmeye bağlı işçi veya temsilcileri finansal tablolardan ücret artışı istemlerinde bulunurken ya da kıdem tazminatı gibi güvencelerinin ödenebilirliğini anlamak için işletmenin geleceği ile ilgili öngörülerde bulunurken yararlanırlar (Akdoğan ve Tenker, 1998, 26-27).

İşletme dışı kullanıcılar işletmenin faaliyeti ile ilgili kararlara direkt olarak katılmayan kişilerden oluşur. Dış kullanıcılar mevcut ve potansiyel kreditorler, mevcut ve potansiyel yatırımcılar, devlet ve finansal analistler, ortaklar, müşteriler, rakipler, potansiyel çalışanlar, araştırmacılar gibi diğer ilgililer olarak sayılabilir (Wallace, 1993, 8).

Kreditorler firmaya borç verip vermeme kararlarında ve kredi vadelerini belirlerken finansal tablolardan yararlanacaklardır (Larson ve Chiappetta, 1996, 681). Kredi kurumlarınca finansal tablolar aracılığı ile analizi yapılan işletme sonuçları, sağlanan kredinin geri dönme olasılığı konusunda önemli bilgiler verecektir (Akdoğan ve Tenker, 1998, 26).

Kreditorler genellikle likidite, nakit akımı, borç/sermaye oranları, sözleşmeye uyma koşulları ve doğal afet sigortaları hakkında ayrıntılı bilgiler istemektedirler. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz (Trueblood, 1972, 79).

- Likidite ve Nakit Akımı: Şirketin cari borçlarını ödeyebilme gücü bakımından, likit değer, çalışma sermayesi ve cari oran kavramları geliştirilmiştir. Kreditorler bilanço düzenlemesinde aktiflerin likiditeye çevrilme olanaklarına, borçların ise ödeme vadelerine göre gruplandırılmasını istemektedirler.

- Borçların Korunması: Kreditorler öz kaynak ile borç arasındaki ilişkiyi bilmek isterler. Finansal tablolarda belirtilen varlıkların değeri ile işletme varlıklarına kendi katkılarının payını ve dolayısıyla ne derece güvenceli olduklarını bilmeleri gerekmektedir. Bu ölçü finansal riskin saptanmasında büyük yarar sağlamaktadır.
- Sözleşmeye Uyuma: Resmi borç sözleşmesi düzenlemiş olan kreditorler; sözleşmede belirtilen kar payı ödemeleri, kiralar, tahsis edilen aktiflerden doğan hasılatın kullanımını ve diğer isteklerinin yerine getirilip getirilmediğini bilmek isterler.
- Doğal Afetler Sigortası: Kreditorler çoğu zaman işletmelerin faaliyette buldukları çevre içindeki ekonomik yaşama gücünü değerlendirmelidirler. Kreditorler yangın, kaza ve borç konularında sigortanın işletmeyi ne kadar güvence altına aldığını bilmek isterler.

Kreditorler şirketin ekonomik ve büyüme potansiyelinden çok finansal sağlamlığı üzerine yoğunlaşırlar. Karlılık, kreditorleri uzun vadeli borç sözleşmelerine sağladığı teminat ölçüsünde ilgilendirmektedir (Trueblood, 1972, 80).

Devlet, finansal tablolardan verginin alınması ve denetlenmesi amacı ile yararlanmaktadır. Ayrıca, genel ekonomi politikasının saptanmasında kullanılacak istatistiksel bilgiler de finansal tablolardan sağlanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 1998, 27).

Ekonomik açıdan devleti asıl ilgilendiren konu, milli hasılatın yaratılması ve dağıtılmasıdır. Vergi otoritelerinin bilgi ve raporlamaya ihtiyacı bulunmaktadır. İşletmelerden genellikle bir gelir tablosu ve bilanço hazırlamaları ve sunmaları istenir. Bu tabloların hazırlanması esnasında kesin kuralları kapsayan kanun veya yönetmeliklere uyulması zorunludur. Bununla birlikte, politikalarını gerçekleştirmek için vergi dairelerini kullanan devletin başka verilere de ihtiyacı vardır. Devlet, her bir işletmenin ve belki de tüm ekonominin gelir yaratma potansiyelini ve bu yolla vergi potansiyelini bilmek ihtiyacıdır. Aynı zamanda adil vergi esasını geliştirmek ve vergi yükünü doğru dağıtmak için güvenilir cari değerlere ihtiyaç duymaktadır. Devlet, hangi sektörlerin ve hangi şirketlerin ülke ekonomisi için önemli olduğunu ve şirketlerin finansal yönden durumunu bilmek isteyecektir (Trueblood, 1972, 76-77).

Finansal analistler, muhasebe dalında yetkinliği kanıtlanmış kişilerdir. Bu sebeple finansal tabloların üst bilgi düzeyinde kullanıcıları olmaktadır. Genel bilgi düzeyindeki yatırımcıların aydınlatılmasında önemli bir işlevi yerine getirmektedirler (Akdoğan ve Tenker, 1998, 27).

Finansal tabloların işletme sonuçlarının yansıtılmasında sahip olduğu önemin bu tablolardaki bilgilerin yatırımcılar tarafından kullanılmasıyla başladığı söylenebilir. İşletmelerin büyümesi ve ihtiyaç duydukları sermayenin küçük sermaye sahiplerinden karşılanabilirliği ile yatırımcılar grubu ortaya çıkmıştır. Bu oluşum ise gerek yatırımcıların korunması ve gerekse yeni yatırımcıların işletmeye çekilebilmesi için işletme sonuçları hakkında daha fazla bilgi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Akdoğan ve Tenker, 1998, 25).

Yatırımcılar, yatırım kararlarını verirken firmanın geçmişteki ve şimdiki durumu ve gelecekteki beklenen performansı hakkında bilgi sahibi olmak isteyeceklerdir. Bu tür bilgilerin kaynağı firmanın muhasebe sistemidir. Muhasebe sistemin ürettiği finansal tablolar yatırımcıların temel karar alma araçlarını oluşturmaktadır (Wallace, 1993, 8).

Yatırımcıların bilgi ihtiyaçları kreditorlerden ya da devletten farklıdır. Yatırımcılar genellikle şirketin likiditesi ya da toplum refahına yaptığı katkı ile ilgilenmemektedirler. Yatırımcılar bu faktörlerle ancak hisse senetlerinin piyasa fiyatlarını etkiledikleri ölçüde ilgilenirler. Yatırımcılar, ayrıntılı günlük faaliyet sonuçlarından çok genel ve karşılaştırmalı ekonomik verilere daha çok ilgi duyabilirler. Çünkü, çok sayıda yatırım alternatifleri arasından seçim yapacaklardır (Trueblood, 1972, 81).

Genel olarak finansal tabloların amacı, raporlama yapan kuruluşun finansal performansı ve durumu hakkında bilgi sağlamaktır (Lewis ve Pedrill, 2000, 14). Finansal tablolarda ilgili kişilere aktarılan finansal bilgilere olan gereksinim, işletmelerin niteliklerinin değişmesiyle daha da artmaktadır. İşletmelerin şahıs işletmelerinden sermaye şirketi biçimine dönüşmesi ve bu dönüşümün sonucunda işletme ile işletme sahipliğinin ayrılması, yönetici kademesinin ortaya çıkması, sermayenin daha çok ortak tarafından temin edilmesi finansal tablo kavramının gelişmesine ve öneminin artmasına neden olmuştur (Akdoğan ve Tenker, 1998, 4).

Muhasebe, sermaye piyasalarındaki gelişmelere ayak uydurmaktadır. Borsaya kayıtlı firmaların ortaya çıkışı ile birlikte sermaye piyasaları, fon elde etme ve yatırım kanalı haline gelmiştir. İş ortamındaki bu değişim, işletme sahipliği ve yönetiminin birbirinden ayrılmasına neden olmuştur. Profesyonel yöneticiler, işletme faaliyetlerini işletme sahiplerinin sağladığı kaynaklar ile yürütmektedirler. İşletme sahipleri ve yöneticileri arasında anlaşmaya dayalı bir ilişki mevcuttur. İşletmenin günlük faaliyetleri hakkında bilgiye sahip olan yöneticiler kendi faydalarını maksimize

etmeye çalışabilmektedirler. Muhasebe ve finansal tablolar, işletme sahipleri ve yöneticileri arasındaki anlaşmaya dayalı performansın izlenmesinde kullanılmaktadır (Lin ve Wang, 2001, 263).

Bu açıklamalar ışığında, finansal tabloların düzenlenme amaçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Finansal tablolar mevcut ve potansiyel yatırımcılara, kreditoşlere ve ilgili diğer kişilere karar almalarında gerekli olan bilgileri vermelidir. Verilen bilgi bu kişilerin anlayabileceği derecede anlaşılabilir olmalıdır (Smith ve Skousen, 1992, 32). İşletme finansal tablolarının dış kullanıcılarının en önemli iki grubu olarak kreditoşler ve yatırımcılar gösterilmektedir. Çünkü, bu kişilerin kararları ekonomide kaynakların tahsis edilmesini etkileyecektir. Ayrıca, bu kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için üretilen bilgi, işletmenin finansal durumları ile ilgilenen ilgili diğer kişilerin de ihtiyaçlarına genellikle uygun bilgidir (Smith ve Skousen, 1992, 4).

Tablo 2: Finansal Tabloların Amaçları

Finansal Tabloların Amaçları	
Genel Amacı (Overall Objective)	Karar almaya yarayan bilgiyi üretmek
Öncelikli Amaçları (Primary Objectives)	<ul style="list-style-type: none"> - Nakit akışı tahminleri, - Finansal durum, - Performans ve kazançlar ve - Fonların nasıl elde edildiği ve kullanıldığı ile ilgili bilgi sağlamak.
Ek Amaçları (Additional Objectives)	<ul style="list-style-type: none"> - Yöneticilerin işletme sahiplerinin kazançları hakkında en iyi şekilde karar almalarını sağlayan, - İşletme sahiplerinin yöneticilerin performanslarını değerlendirmelerini sağlayan ve - Açıklamalar ve yorumlar ile, üretilen finansal bilginin kullanıcılar tarafından anlaşılmasını sağlayan bilgi üretmek.

Kaynak: Smith ve Skousen, 1992, 31.

Bir işletmenin faaliyetini sürdürebilmesi, işletme dışındaki kişilerin (üçüncü kişilerin) de sürekli desteğini gerektirmektedir. Yatırımcılar sürekli ve uzun vadeli fonlarla, borç para verenler kısa vadeli fonlarla, müşteriler mal ve hizmet talebi ile satıcılar mal ve hizmet arzı ile işletmeye destek olmakta; bu desteğin devamı ise desteği sağlayan grupların elde ettikleri çıkarların korunmasına bağlı olmaktadır. Potansiyel yatırımcılar sadece kazanacakları parayla değil karşılaşacakları riskle de ilgilenmektedirler. Bu nedenle yatırımcılar hem iştirak için alacakları kararlara ilişkin hem de bu iştiraktan bekledikleri kazançlara ve risklere dayanak teşkil edecek bilgi istemektedirler. Yatırımcılara iletilen bilgi bu kişilere güven verirse, ekonomik durumda geçici tıkanıklıklar olsa bile yatırımcılar yeni yatırımlara gitmekte veya mevcut menkul kıymetlerini ellerinde tutmaktadırlar. Bu güvenin sağlanması yıllık raporların bir fonksiyonudur (Aksoy, 2002, 80).

Yatırımcılar ve kreditoşler işletmenin gelecekteki nakit akışıyla da ilgilenmektedirler. Bu nedenle, finansal tablolar nakit akışını belirlemek için de bilgi sağlamalıdır. Yatırım ve borç verme kararları nakit kaynaklarının artması beklentisi ile verilmektedir. Bir yatırımcı kendisine gelir getirmesi beklentisi ile yatırım yapmakta ve maliyetinin üstünde kazanç beklemektedir. Yatırımcılar ve kreditoşler karar alırken nakit akışlarının tutarlarını, zamanlarını ve risklerini göz önünde bulundurmaya zorundadırlar.

Finansal tablolar yatırımcılara, kreditoşlere ve ilgili diğer kişilere işletmenin finansal gücü, likiditesi ve ödeme gücü hakkında değerlendirme yapabilmeleri için işletmenin varlıkları, borçları ve öz kaynakları ile ilgili bilgi sağlamalıdır. Bu tür bilgi, bilgi kullanıcılarının firmanın finansal durumunu tespit etmelerine yardımcı olmakta, böylece gelecekteki olası nakit akışlarını belirlemelerini sağlamaktadır (Smith ve Skousen, 1992, 34).

Yatırımcılar ve kreditoşler kazançların ve bu kazançların bileşenlerinin raporlanmasından birçok yönden yararlanmaktadırlar. Örneğin, kazançlar finansal tablo kullanıcıları tarafından yönetimin etkinliğinin ölçüsü,

gelecekteki kazançların öngörüsü, uzun dönemli kazanma gücü ve yatırım ya da borç vermede riskin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Elde edilen bilgi yeni tahminlerde bulunurken, geçmiş tahminler doğrulanırken veya geçmiş değerlemelerin değiştirilmesinde kullanılabilir.

Finansal tabloların bir amacı da işletmenin bir zaman dilimindeki nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Bu amaç, işletmenin borç alınan fonlarının borç alınması ve geri ödenmesi hakkında, sermaye hareketleri hakkında ve likiditesini ve ödeme gücünü etkileyebilecek diğer unsurlarla ilgili bilgileri kapsamaktadır.

Finansal tablolar her ne kadar özellikle dış kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiş olsa da, aynı zamanda işletme yöneticilerinin kararlarına da zemin teşkil edecek bilgiyi sağlamalıdır. Bunun yanında işletme sahiplerinin işletme yönetimini değerlemelerine yarayan bilgi de yine finansal tablolardan sağlanacaktır. İşletme sahiplerinin, yöneticilerin vekalet sorumluluğu görevlerini en iyi şekilde yerine getirip getirmediğini değerleyebilmelerine olanak veren bilgiyi sağlamak finansal tabloların amaçlarından biridir. Bu amacın sonucunda ortaya çıkan diğer bir amaç da finansal tabloların sağladığı finansal bilginin, kullanıcılar tarafından anlaşılabilir şekilde açıklama ve yorumlamaları kapsamı gerektirir (Smith ve Skousen, 1992, 35).

5. Bilgi Teknolojileri ve Muhasebe Bilgi Sistemi

Günümüzde globalleşme sonucunda artan rekabet bilginin önemini de artırmıştır. İşletmeler bu rekabet ortamında ayakta kalabilmek için olabildiğince detaylı bilgi ve raporlama sistemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bilgi sistemi; planlama, kontrol, koordinasyon, analiz ve karar verme için bilgi toplama, saklama ve yayma amacıyla birlikte çalışan ve birbiriyle ilişkili unsurlar topluluğudur. Tümleşik bilgi sistemi olan yönetim bilgi sistemleri ise, bir işletmenin muhasebeden insan kaynaklarına kadar tüm fonksiyonlarını birbirleriyle ilişkilendiren ve fonksiyonlar arasında bilgi alışverişini sağlayan sistemlerdir.

Bir işletme örgütünde stratejik yapının benimsenmesi ve korunmasında önemli bir rol oynayan MBS, işletmede belli başlı faaliyetlerin gerektirdiği bilgilerin tam bir uyum içinde elde edilmesini de sağlar. MBS aynı zamanda örgüt faaliyetleri arasında finansal olan ve olmayan verileri de toplayıp entegre eder (Romney ve Steinbart, 2003, 14).

Temel işlevi yöneticilerin karar almalarına yardımcı olacak bilgileri sağlamak olan muhasebe, yönetim bilgi sistemlerinin odağı konumundadır. Gelişen bilgi teknolojileri ve yönetim bilgi sistemleri muhasebe sistemlerinde de değişiklikler meydana getirmektedir. Önceleri bilgisayar yazılımları sadece muhasebede defter tutma ile devlet birimlerine verilecek beyanname ve bildirgeleri düzenleme amacıyla kullanılırken, daha sonra stok kontrolü, müşteri takibi, çek-senet, bordro, banka hesaplarının takibi işlevlerine de sahip bütünleşik yazılımlar kullanılmaya başlanmıştır. Son olarak, işletmelerin tüm departman ve fonksiyonlarını bir bilgisayar sisteminde tümleşik hale getiren “Kurumsal Kaynak Planlaması-KKP (Enterprise Resource Planning-ERP) yazılımları geliştirilmiştir. KKP sistemleri ile farklı departmanlar tek bir veri tabanında depolanan bilgiyi daha kolay paylaşır ve birbirleriyle daha kolay iletişim kurabilir hale gelmiştir.

KKP sistemleri, işletmenin bütün fonksiyonlarını entegre etmek ve eş zamanlı hale getirmek suretiyle farklı bölümlerin özel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. KKP sistemleri ile işletmeler daha çok ve daha iyi bilgiyi daha düşük maliyetle elde edebilmektedirler. Faaliyet Tabanlı Maliyetleme, Faaliyet Tabanlı Bütçeleme, Balanced Scorecard ve Değer Zinciri Analizi gibi modern maliyet ve yönetim muhasebesi teknikleri KKP sistemleri ile başarılı bir şekilde uygulanabilmektedir. Ayrıca, giderek yaygınlaşan e-ticaret uygulamaları da KKP sistemi ile mümkün olabilmektedir.

Bilgi sistemi, planlama, kontrol, koordinasyon, analiz ve karar verme için bilgi toplama, saklama ve yayma amacıyla birlikte çalışan ve birbiriyle ilişkili unsurlar topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Bir bilgi sisteminin işlevi, planlama, kontrol ve karar desteği için veri ve bilgileri toplamak, işlemek, kaydetmek, dönüştürmek ve dağıtmaktır. Bilgi sisteminden beklenen, güvenilir bilgiyi gereken yer ve zamanda teslim edebilmesidir.

Muhasebe bilgi sistemi (MBS), işletme süreçlerinin muhasebe yönünü yansıtır. Bir işletmenin veri işleme işleri, işletme faaliyetleri ile ilgili verileri toplayan, verileri bilgiye dönüştüren ve hem iç hem de dış kullanıcılara bilgi sağlayan muhasebe bilgi sistemi tarafından yapılır. Bu işlevi ile muhasebe, işletmenin yönetim bilgi sistemlerinin odağını oluşturur. Herhangi bir organizasyonda MBS üç önemli işlevi yerine getirmektedir:

- Faaliyetler ve işlemler hakkındaki verileri toplar ve kaydeder.

- Planlama, uygulama ve kontrol faaliyetleri için karar vermede kullanılmak üzere veriyi işleyerek bilgiye dönüştürür.
- Organizasyonun varlıklarını korumak için yeterli kontrolleri sağlar. Bu kontroller, ihtiyaç duyulduğu zaman doğru ve güvenilir verilere sahip olunmasını sağlar.

MBS, insanlar, süreçler ve bilgi teknolojilerinden oluşmaktadır. Bilgi teknolojisi, yazılım ve donanım ürünleri, bilgi üretim sistemleri ve bu sistemlerin geliştirilmesi, yönetim süreçlerinin otomasyonu gibi kavramlar ve faaliyetleri kapsamaktadır. Bilgisayar teknolojisinin bilgiyi işleme ve kullanmadaki çok büyük yeteneğinden dolayı, işletmenin çeşitli departmanları ve bu arada muhasebe departmanı için bilgisayar teknolojisi odak olmuştur. Bir bilgi sistemi olarak muhasebe de, bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiş, kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve raporlama şeklindeki geleneksel işlevlerini korumakla birlikte, bu geleneksel işlevlerin ötesinde teknolojiyle bütünlük bir karar destek sistemine dönüşmüştür.

Muhasebede bilgi teknolojilerinin kullanımında ticari yazılım ürünleri önemli rol oynamıştır. Önceleri, muhasebe faaliyetlerinin bilgisayar ortamında izlenmesine öncülük eden “genel muhasebe programları” geliştirilmiştir. Bu programlarla defter tutma ve devlet birimlerine verilecek beyanname ve bildirgelerin hızlı, güvenilir ve daha düşük maliyetle hazırlanabilmesi mümkün olmuştur. Daha sonra genel muhasebe programları yerine muhasebede entegre programlar kullanılmaya başlanmış, böylelikle herhangi bir amaçla bilgisayara girilen bir bilginin muhasebe kaydının otomatik olarak yapılması sağlanmıştır. Genel muhasebe programları ile başlayan gelişme, son olarak işletmelerin tüm departman ve fonksiyonlarını bir bilgisayar sisteminde tümleşik hale getiren kurumsal kaynak planlaması-KKP (Enterprise Resource Planning-ERP) yazılımları ile devam etmiştir. KKP yazılımlarında muhasebe, tümleşik yapı içinde bir modül olarak yer almaktadır.

Değişen maliyet yapıları ve artan rekabetin işletmeleri yeni maliyetleme ve performans değerlendirme yöntemleri geliştirmek zorunda bırakması sonucunda, faaliyet tabanlı maliyetleme, faaliyet tabanlı bütçeleme, hedef maliyetleme, değer zinciri analizi ve balanced scorecard gibi yeni yöntem ve teknikler geliştirilmiştir. Bu yöntem ve tekniklerin uygulanabilmesi için işletme süreçleri ile ilgili ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yöntem ve teknikler KKP sistemi ile başarılı bir şekilde uygulanabilmektedir. Ayrıca, giderek gelişen elektronik ticaret, elektronik fon transferi ve elektronik veri transferi işlemleri de KKP yazılımları ile yapılabilmektedir.

Bir işletmede KKP sisteminden beklenen yararların sağlanabilmesi ve sistemin başarıyla uygulanabilmesi için en uygun KKP yazılımının seçilmesi gerekir. Herhangi bir yazılımın firma için doğru ERP yazılımı olarak nitelendirilebilmesi için, onun birkaç temel özelliğe sahip olması gerekir. Bu özellikler şunlardır (URL: Tekin ve Parlakkaya):

- (i) Esneklik: Bir ERP sistemi bir işletmenin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için esnek olmalıdır.
- (ii) Modüler ve Açık Sistem: Bir ERP sistemi bir açık sistem özelliğine sahip olmalıdır. Bu diğer modülleri etkilemeksizin istenildiği zaman herhangi bir modülün eklenebilmesi veya çıkarılabilmesi anlamına gelir.
- (iii) Kapsamlılık: Çeşitli organizasyonel fonksiyonları destekleyebilmeli ve işletme organizasyonlarının geniş bir alanı için uygun olmalıdır.
- (iv) Şirket Sınırlarını Aşma: ERP sistemi organizasyonun diğer birimleri ile on-line bağlantı kurabilmek için organizasyonel sınırlar ile sınırlandırılmamalıdır
- (v) En İyi İşletme Uygulamaları: Bir ERP sistemi dünya çapında uygulanabilen tüm en iyi işletme süreçlerini toplamış olmalıdır.
- (vi) Gerçeğin Simülasyonu: ERP sistemi işletme süreçlerinin simülasyonunu mümkün kılmalıdır.

SONUÇ

Bilgi teknolojisi, globalleşme ve rekabet kavramlarının önem kazanması ile işletmelerde iş yapma yöntemleri değişim göstermiştir. Yatırımlar sınır ötesi hal almıştır. Bu değişim ile işletmelerde muhasebe bilgi sisteminin önemi gitgide artmıştır. Değişen maliyet yapıları ve artan rekabetin işletmeleri yeni maliyetleme ve performans değerlendirme yöntemleri geliştirmek zorunda bırakması ile faaliyet tabanlı maliyetleme, faaliyet tabanlı bütçeleme, hedef maliyetleme, değer zinciri analizi ve balanced scorecard gibi yeni yöntem ve teknikler geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yöntem ve tekniklerin uygulanabilmesi için işletme süreçleri ile ilgili ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca işletmenin dış çevresi açısından düşünüldüğünde de yatırımların sınır ötesi hale gelmesi nedeniyle özellikle karşılaştırılabilir bilgiye olan gereksinim artmıştır.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Nalan ve N. TENKER, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Ankara: Gazi Kitabevi, (Genişletilmiş Altıncı Baskı), 1998.
- AKSOY, Tamer, **Tüm Yönleriyle Denetim- AB ile Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma**, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 2002.
- AYYILDIZ, İ. Bülent, “Bilişim Çağı”, **M.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, Prof. Dr. Kenan ERKURAL’a Armağan**, Cilt XIV, Sayı:2, 1998, 47-52.
- BAYRAKTAROĞLU, Serkan, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2003.
- CABEDO, D.C. ve TIRADO, J.M., “The Disclosure of Risk in Financial Statements”, **Accounting Forum 28**, 2004, 181-200.
- CEMALCILAR, Özgül ve N. ERDOĞAN, **Genel Muhasebe**, İstanbul: Beta, (Beşinci Baskı), 2000.
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem ve Münir ŞAKRAK, **Maliyet Muhasebesinde Güncel Yaklaşımlar**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2002.
- HORA, J.A., R.H. TONDKAR, A. ADHIKARI, “International Accounting Standards in Capital Markets”, **Journal of International Accounting Auditing and Taxation**, VI, 2, 1997, 171-190.
- KARAOCA, Adem Karahoca ve Dilek KARAOCA, **Yönetim Bilişim Sistemleri ve Uygulamaları**, İstanbul: Beta, 1999
- KOÇEL, Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İstanbul: Beta, 2003.
- LARSON, K.D. ve CHIAPETTA, B., **Fundamental Accounting Principles**, USA: Irwin, (Fourteenth Edition), 1996.
- LEWIS, R. ve D. PENDRILL, **Advanced Financial Accounting**, Great Britain: Prentice Hall, (Sixth Edition), 2000.
- LIN, Z.J. ve L. WANG, “Financial Disclosure and Accounting Harmonization: Cases of Three Listed Companies in China”, **Managerial Auditing Journal**, MCB University Press, XVI, 5, 2001, 263-273.
- ROMNEY, Marshall ve STEINBART, Paul , **Accounting Information Systems**, USA: Prentice Hall, (Ninth Edition), 2003.
- SABUNCUOĞLU, Zeyyat, **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000.
- SAĞLAM, Necdet Sağlam, **Bölümsel Raporlama ve Uygulaması**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1282, İ.İ.B.F. Yayınları No:170, 2001.
- SMITH, J.M. ve K.F. SKOUSEN, **Intermediate Accounting**, USA: South Western Publishing, (Eleventh Edition) 1992.
- TRUEBLOOD, Robert M., “Ortaklara ve İşletme Dışı Diğer Kişi ve Kurumlara Sunulan Bilgiler”, (Çev. Yılmaz Benligiray), F.ÖZGÜ (Ed.), **10. Uluslararası Muhasebeciler Kongresi-Sidney**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 155/97, 1972.
- WALLACE, Wanda A., **Financial Accounting**, USA: South Western Publishing Co., (Second Editon), 1993.
- ZAIRI, M. ve S. LETZA, “Corporate Reporting”, **Management Decision**, XXXII, 2, 1994, 30-40.
- URL: ÇINAR ALTINTAŞ, Fusun, “Strateji Geliştirme Süreci İçerisinde Stratejik Başarı Unsurlarının Değerlendirilmesi”, **Endüstri ilişkileri ve insan kaynakları dergisi**, Cilt:5 Sayı: 2, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=156&hit=ny, [17.12.2005].
- URL: KURT, Mustafa, “Bilginin İşletmeler İçin Değişen Anlamı Ve Stratejik Önemi”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=207, [17.12.2005].
- URL: PRICE WATERHOUSE COOPERS (PWC), “Making The Change to International Financial Reporting Standards-How Will It Impact Your Business?”, 2002, <http://www.pwcglobal.com/ifrs>, [7.06.2003].
- URL: TEKİN, Abdullah ve Raif PARLAKKAYA, “Tümleşik Bilgi Sistemleri ve Muhasebe Bilgi Sistemi”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=201, [27.11.2005].